

דף השבוע

תענית דף לא.

עניני הלכה

לא.

ה) בענין לעשות סיום ביום גומרו

א) בענין יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה

עניני מוסר

ב) בענין יום שפסקו מלכרות עצים

ג) בענין דמוסיף יוסיף ולא מוסיף יסיף

ו) בענין חשיבות גמר מצוה

ביתר עיון

סוף דבר

ד) בענין עוד דברים על הרוגי ביתר

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

AsherMillman@gmail.com

יותר על היין הטוב והמטיב כו' לפי שהיה בכרם כו'
והוא במדרש איכה רבתי עכ"ל ע"ש :

4) גבורת ארי שם- יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה.
קשה לי הא דהרוגי ביתר היה לאחר שחרב הבית
ושנים וחמשים שנה היה אחר החורבן כדאמר
במדרש איכה והא בסמוך תניא בת מלך שואלת
מבת כהן גדול ואחר החורבן אין לישראל לא כהן
גדול וסגן ולא משוח מלחמה וצריך לומר לר' מתנה
דהא דקתני בת מלך שואלת מבת כהן גדול לאו
אט"ו דאב קאי דלא נתקן ליום טוב עד אחר כך אלא
איום הכפורים לחוד קאי שהיה יום טוב מקודם
בעוד שהבית קיים ואף על גב דקדים תנא לחמשה
עשר קודם ליום הכפורים תנא אסדר חדשים סמיך
דמניסן מנינן להו והוי אב קודם ליום הכיפורים
שהוא לאחריו בתשרי.

5) קרן אורה שם- רב מתנא אמר יום שניתנו הרוגי
ביתר לקבורה, כי בתשעה באב נלכדה ביתר וניתנו
ביד אויב, ובט"ו בו ניתנו לקבורה ובאו אל מקומם
אל צרור החיים, ועל כן תיקנו עליהם ברכת הטוב
והמטיב סמוך לברכת בונה ירושלים, כי הרעה אירע
לשניהם ביום אחד, והטובה באה גם כן ביום אחד,
והטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה, כי
הטובה שלא הסריחו היא טובה לעצמן, והטובה
שניתנו לקבורה היא טובה לכל ישראל, כי באו
נפשם אל צרור החיים מקור נפשות כל ישראל.

6) ערוך השולחן אורח חיים סימן קפט- עוד דעיקרה
של ברכה שייך יותר לברהמ"ז דכך אמרו חכמים
שם בשעה שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה
הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו
לקבורה כלומר להורות לנו שאפילו בשעת כעסו של
הקדוש ברוך הוא עלינו עושה עמנו נסים ונפלאות
דאין לך נסים גדולים מאלו הרוגי ביתר שהיו
מונחים רבות בשנים על פני הארץ ולא הסריחו

לא.

א) בענין יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה

1) תוספות שם- - תיקנו ביבנה הטוב והמטיב -
פירוש בברכת המזון. ומש"ה תקנו יותר על היין
הטוב והמטיב טפי מבשאר דברים לפי שהיו [כמו]
גדר בכרם ולא נסרחו.

2) חידושי הרמב"ן בב"ב שם- יום שניתנו הרוגי ביתר
לקבורה תקנו הטוב והמטיב. מצינו במדרש איכה
כרם גדול היה לאדרינוס המלך מהלך י"ח מיל על
י"ח מיל כמן טבריה לצפורי והקיפיה מהרוגי ביתר
מלא קומה ופשוט ידים ולא הבאישו ולא הסריחו
ולא גזר עליהם שיקברו עד שעמדה למלכות אחרת
ונגזרה עליהם קבורה, אמר ר' חנינא יום שניתנו
הרוגי ביתר לקבורה תקנו חכמים הטוב והמטיב
בברכת המזון, ולמדנו מכאן טעם הדבר למה תקנו
אותו בברכת המזון על היין ולא תקנוה בתפלה
משום מעשה כרמו של אדרינוס זכר לדבר.¹

3) מהרש"א בב"ב שם- יש לנו לשמוח על קבורתם
כמ"ש הרא"ש דאיתא בירושלמי כשנחרבה ביתר
נגדעה קרן ישראל ואין עתיד לחזור עד שיבא בן דוד
ולכך סמכוה אצל בונה ירושלים עכ"ל ואמר הטוב
שלא כו' הטוב משמע שהוא עושה טוב והיינו שלא
הסריחו והמטיב משמע שהוא מטיב ע"י אחרים
דהיינו שניתנו לקבורה ע"י אחרים שבתחלה גזרו
מלכות רשעה שלא יקברו עד שעמד מלכות אחרת
ונתן הקדוש ברוך הוא בלבם שניתנו לקבורה
ובתוספות סוף פ"ב דתענית כתבו דמ"ה תקנו נמי

¹ שלא כדברי התוס'.

- (1) רש"י שם- דלא יוסיף לעסוק בתורה בלילות.
 (2) פסקי רי"ד שם- פי' דמוסיף על עסקיו שביום ועוסק גם בלילה יוסיף חיים. ודלא מוסיף יסיף, תני רב יוסף תקבריניה אמה.

ביתר עיון

ד) בענין עוד דברים על הרוגי ביתר

(1) שו"ת בנימין זאב סימן שנא- ונראה לע"ד לתת טעם כולל דמה שנתקנה בברכת המזון הוא כדי שאם ימשוך אדם עצמו בסעודתו וישתה יין יזכור הרוגי ביתר ויזכור יום המיתה ולא ימשוך עצמו בריבוי היין ולכן כשיזדמן לו יין אחר בין שיהיה לבן בין שיהיה אדום מברך על השני הטוב והמטיב כדי שיזכור הרוגי ביתר ולא ימשך אחר היין והיינו טעמא לפי הנראה לע"ד דאפילו דהיין השני גרוע מן הראשון מכל מקום יברך על השני הטוב והמטיב מטעמא דפרישי.

(2) שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן עד- ועוד יעוין בפ"י ענף יוסף על העין יעקב בברכות ד' מ"ח ע"ב...ומביא הענף יוסף בשם הצ"ח שביאר, דנראה שתיקנו הטוב והמטיב **שלא תאמר כיון שלא הסריחו אין כאן צורך לקבורה שהרי גם בלי קבורה לא יתבזו, אבל באמת הקבורה אינו צורך הגוף לבד, רק ג"כ צורך נפש, כי כל זמן שלא ישוב העפר על הארץ לא תשוב הרוח אל האלקים כמ"ש בקהלת וישוב העפר וגו' והרוח תשוב וגו'.** ומוסיף עוד עלה הענף יוסף בשם ספר מעין הברכות תוספת הסבר, שתקנו חז"ל הטוב שלא הסריחו היינו עניני הגוף,

³ יוצא לפי"ד ברגמ"ה דכדי לקיים מצוה כתיקונה בלי חששות כלל ג"כ אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה.

ואח"כ ניתנו לקבורה וזהו סימן שהקב"ה לא יעזוב אותנו לעולם אף בעת שאנו חוטאים לפניו וכו'.

ב) בענין יום שפסקו מלכרות עצים

(1) רבינו גרשום מסכת בבא בתרא שם- יום שפסקו מלכרות עצים למערכה. ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה אבל אותנו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמיכן ואילך היו עוסקין בתורה.

(2) רשב"ם מסכת בבא בתרא שם- **ואותו יום שפסקו היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת.**

(3) תוספות יום טוב מסכת תענית פרק ד משנה ח- ומי"ש הר"ב ובו היו פוסקים מלכרות עצים כו' **וכיון שנגמרה מלאכת ה' עשאוהו יום טוב כדרך שעושין סעודה לגמרה של תורה. וילפינן לה מויעש משתה לכל עבדיו דשלמה מלכים (א') ג'. וכן מצינו בחינוך בית ראשון.²**

(4) עלי תמר תענית פרק ד- משמע [מדברי הרגמ"ה] שראו בזה מצוה לכרות בעצמם כענין עשיית לולב וסוכה ואפיית מצה של מצוה. ויתכן טעם המצוה שהם יצאו בעצמם לכרות עצים, כדי לעמוד על הדבר בבירור גמור שאין בהם תולעת שדרכן של אילנות לגדל תולעים מחמת לחלוץ.³

ג) בענין דמוסיף יוסיף ולא מוסיף יסיף

² שלא כדברי הרגמ"ה ואלא כדברי הרשב"ם. ולפי דברי רגמ"ה אין ראייה לעשות סעודת מצוה לגמר מצוה בעלמא משא"כ לפי הרשב"ם והתו"ט.

1) ברית שלום דברים פרשת דברים- ותחילה צריך לעורר וכי מפני שפסקו בו מלכרות עצים וכו', עשו אותו יום טוב זומה ליום הכפורים שהוא יום סליחה ומחיצה ובו ניתנו הלוחות, הלא דבר הוא.⁵

זה רק טוב למת שלא יתבזה, ותיקנו המטיב שנתנו לקבורה והיינו עניני צורך הנפש כאשר הובא לעיל והרוח תשוב אל האלקים, וזהו טובה כללית לכלל ישראל, כי בטובת הנפשות כולם אחודים ונצמדים ונופל שפיר לשון המטיב, טוב למת ולאחרינא בטובת נפש המת שתשוב למחצבה אשר הוא תכלית שלימות הנפשות של כלל ישראל, שטוב נפש אחד טובה לכל הנפשות עד עולם עיין שם.⁴

סוף דבר

עניני הלכה

ה) בענין לעשות סיום ביום גומרו

תורת משה דברים תהילים- במה שאמרו חז"ל (תענית ל"א ע"א) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים ויורו באצבע הנה אלקינו זה, כי ענין מחול הוא סביב המסבב על נקודה אמצעי ידוע, וכעין אופן שכל השליבות יוצאות מהעיגול אל המרכז, וה"נ כל צדיקי וחסידיו עולם שאין כל כונתם ומחשבתם אלא לידע הי"ת, והם כולם סובבים כעיגול האופן ומחשבותיהם אשר מיוחד להשי"ת כאצבע המורה על ה' וכשליבות האופן אשר מהעגולה אל המרכז, והיינו המחול והיינו האצבע המורה אלקינו זה, וככה הלב באמצע הגוף וכל הגידין והורידין נמשכים ממנו וחוזרים אליו והדר נמשכים ממנו והדר חוזרים אליו, כך השי"ת לבן של חסידיו והם כולם נמשכים ממנו ואליו וממנו ואליו בלי הפסק.⁶

1) שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן מה- וכה"ג כתב הנמו"י וז"ל ומפני שבאותו יום היו משלימין ומסיימין המצוה היו עושין שמחה גדולה עכ"ל, ומשם נלמד ג"כ לשמחת סיום מסכת, אבל דייקן בין בגמ' ובין ברשב"ם ונמו"י אותו יום כנ"ל ומשמע דוקא אותו יום ולא לפניו ולא לאחריו וכן המשמעות לשון תשו' מהר"ם מינץ שהביא ש"ך (יו"ד סי' רמ"ו ס"ק כ"ז), יומא דראוי לתקן בו סעודה.

עניני מוסר

ו) בענין חשיבות גמר מצוה

⁵ ואו לפירוש הרשב"ם או לפירוש הרגמ"ה מבואר מכאן חשיבות גדול של סיום מצוה או זכות החזרה ללמד תורה.
⁶ אמן בן יה"ר.

⁴ ז"ל המשך דבריו הנוגע למעשה" באופן שגם אי למעשה אין חשש לבזיוני וגם כשבוטחים שיש לו כפרה גם בלעדי הקבורה בכל זאת איכא מצוה וחובה לקבורו, וזהו לא רק לתועלת הגוף כי אם גם לתועלת הנפש, ולא רק לנפשו ולבו כי אם לתועלת נפשות בית ישראל בכללותם."